

MIGRATSIYANI O'RGANISHDA IQTISODIY YONDASHUV

Dilshoda Turg'unboyeva Azamjon qizi

Andijon davlat universiteti Geografiya

(o'rganish obyekti bo'yicha) mutaxassisligi

magistranti dilshodaturgunboyeva0109@gmail.com

[+998905716949](tel:+998905716949)

Annotatsiya: Ushbu maqolada sohada yetakchi bo'lib kelgan bir qancha olimlarning gipotezalari va kriteriyalari keltirilgan migratsiyani o'rganish uchun keltirilgan bir qancha sabablar yoritilgan turli sohadagi olimlarning migratsiyaga iqtisodiy yondashuvlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: migratsiya, migrant, demograf, inson, Aholi migratsiyasi, ichki migratsiya, tashqi migratsiya, mayatniksimon migratsiya, xalqaro migratsiyasi.

J.Xollifild va K.Brettelning fikricha, demograflarning asosiy e'tibori kelajakka qaratilgan bo'lib, ularning tadqiqotlari o'tmish va hozirgi davrdagi shaxs yoki guruh (oila, uy xo'jaligi)ga qaratilgan tarixchilar, antropologlar va sotsiologlardan farqli o'laroq.

Migratsiya tadqiqotining predmetini iqtisodchilar J. Xollifild va K. Brettell nuqtai nazaridan ko'rib chiqsak, ular odamlarning oqilona harakat qilishlari va o'zlarining foydaliligini maksimal darajada oshirishga intilishlari faktidan kelib chiqadilar. Bu antropologiya va sotsiologiyaning "inson faqat non bilan yashamaydi" degan ta'kidlariga zid keladi va ijtimoiy va madaniy kelib chiqishi ham migratsiya qaroriga ta'sir qiladi.

Ushbu maqolada migratsiyani o'rganishga iqtisodiy yondashuv jamoaviy maqola (Allaxverdieva va boshqalar) bilan taqdim etilgan. Ular migratsiyani o'rganishda iqtisod fanining o'rnini ko'rsatib, V.Iontsevning yondashuvlaridan foydalanadilar, shuningdek, migrantlar pul o'tkazmalari miqdorini aniqlash usullari, miyaning ko'chishi va noqonuniy migratsiya ta'siriga misollar keltiradilar.

Xalqaro mehnat migratsiyasi masalalari ham rossiyalik tadqiqotchilar uchun eng ko'p o'rganilgan masalalardan biridir. Rossiya MDHning aksariyat davlatlari bilan vizasiz rejimga ega, bu esa turli ekspertlarning fikriga ko'ra, 3 milliondan 5 million kishigacha bo'lgan noqonuniy mehnat migratsiyasining o'sishiga olib keldi.

tadqiqotlar mehnat migratsiyasining ijobiy va salbiy ta'sirini hisoblash (va uning namoyon bo'lishining o'ziga xos shakli sifatida MDH mamlakatlarida "shatl" migratsiya), transfertlar hajmini baholash va ularni hisobga olish, shu jumladan norasmiy kanallardan foydalangan holda ("hawala", "hundi", moliyaviy operatorlar vositachiligida va boshqalar). Majburiy migratsiya va odam savdosi bo'yicha faol tadqiqotlar olib borilmoqda.

Amerikalik olimlar ham bu masalalarni juda muhim deb bilishadi. Amerika siyosatshunosligi va antropologik adabiyotlarda qabul qilingan tadqiqot yondashuvlaridagi farqlar immigratsiya va fuqarolik o'rtasidagi munosabatlar masalasida juda aniq. Antropologlarni ko'proq individual muhojirlar fuqarolik ma'nosi qiziqtiradi. Amerikalik huquqshunoslar va siyosatshunoslar uchun asosiy savollardan biri: "Migratsiyaning ayrim turlaridan davlat foydasini optimallashtirish uchun migratsiya oqimlarini qanday qilib iloji boricha samarali boshqarish kerak?". Ular uchun uchta asosiy mavzu: migratsiya oqimlarini boshqarishda davlatning roli, uning xavfsizligi va migrantlarning jamiyatga singishi. Oxirgi savolda siyosatshunoslar mualliflar nuqtai nazaridan asosan mezbon jamoalar bilan bog'liq bo'lgan sotsiologlar bilan kuchlarini birlashtiradi.

Amerikadagi huquqshunoslar migratsiyani asosan immigratsiya siyosati (ya'ni mavjud qonunlar) va uni amalga oshirish amaliyoti o'rtasidagi farqlar nuqtai nazaridan, shuningdek, qonunchilikning mamlakat ehtiyojlariga muvofiqligi nuqtai nazaridan o'rganadilar.

Noqonuniy muhojirlar muammolari va yangi migratsiya qonunchiligini amalga oshirishdagi qiyinchiliklar siyosiy va huquqiy mavzudagi qator asarlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Noqonuniy migratsiya, migrantlarga fobiya,

shuningdek, turli mamlakatlardagi mehnat muhojirlarining huquqlarini himoya qilish uchun xalqaro hujjatlardan foydalanish imkoniyatlari haqida bir qator nashrlar chop etildi. E. Tyuryukanovanning o'z maqolasida bayon etganiga ko'ra, ulkan miqyosni egallagan noqonuniy migratsiya oqimlari, odatda, zamonaviy global rejimda immanentdir.

Amerika va postsovet qonunchilik tizimlari turli asoslarga ega bo'lishiga qaramay, immigratsiya siyosati (ya'ni mavjud qonunlar) va uni amalga oshirish o'rtasidagi tafovut masalalari u erda ham, bu erda ham juda yaqin va dolzarbdir. Yastrebova A.ning maqolasi ushbu to'plamda ularning talqini va huquqni qo'llashning murakkabligini ko'rib chiqishga bag'ishlangan.

Amerikalik tadqiqotchilar fuqarolarning fuqarolik turiga juda kuchli ta'sir ko'rsatadigan qonuniy kirish ruxsatining muhimligini ta'kidlamodalar. Boshqa davlatda bo'lishning qonuniyligi yoki noqonuniyligi migrantlar hayoti va xavfsizligining butun tabiatida iz qoldiradi. Mualliflar fuqarolikka qabul qilish to'g'risidagi qonunlar va siyosatlarining yaqinda kelgan muhojirlarning siyosiy qo'shilish darajasi va darajasiga ta'sir qilish mexanizmlarini o'rganadigan tadqiqotlar misollarini taqdim etadilar.

Siyosatshunoslik yo'nalishining ishi (E. Volosenkova, E. Tarasova va P. Kabachenkolarning maqolasi) migratsiya jarayonlarining siyosiy jihati, migratsiya siyosatining nazariy va amaliy asoslari, uning o'ziga xos xususiyatlari, maqsad va vazifalarini o'rganadi. Mualliflar Yevropa Ittifoqi mamlakatlaridagi immigratsiya siyosati misolida migratsiya siyosati tahlilini taqdim etadilar. Taqdim etilgan maqola A.Yastrebovaning siyosatga yagona yondashuvning murakkabligi va turli xil muhojirlar turlari, hatto Yevropa Ittifoqi doirasidagi maqolasi bilan hamohangdir.

Amerikalik mualliflar ma'lumotlarni to'plash va tadqiqot metodologiyasi, birlamchi va ikkilamchi ma'lumotlardan foydalanish, tadqiqot ob'ektini (oilalar, uy xo'jaligi, individual) tanlashga alohida e'tibor berishadi.

Bu savollar rus tadqiqotchilari uchun ham dolzarbdir. Mkrtchyan N.ning maqolasida aholini ro'yxatga olish usullari, Sovet davrida va zamonaviy Rossiyada migratsiya bo'yicha statistik ma'lumotlarning xususiyatlari haqida so'z boradi. Mkrtchyan N. statistik ma'lumotlarning barcha manbalaridan: joriy hisob ma'lumotlaridan, idoraviy statistikadan, mikro ro'yxatga olish ma'lumotlaridan va umumiy ro'yxatga olishdan foydalanishning muhimligini ta'kidlaydi. Migratsiyani chuqur o'rganishda barcha manbalardan olingan ma'lumotlardan foydalanish kerak, deb ta'kidlaydi muallif, ularning solishtirilishi va o'ziga xosligiga erishish, chunki Bu ma'lumotlarning barchasi migrantlar va migratsiya oqimlarini to'liq qamrab olish nuqtai nazaridan sezilarli cheklovlarga ega.

Ikkilamchi ma'lumotlarga e'tibor qaratiladi, garchi ular ishonchli bo'lmasa-da - ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tizimlari, qishloq sovetlari, uylar, uy ma'muriyatlari kitoblari, kompaniyalar va ishlab chiqarish korxonalarini ma'lumotlari.

Boshqa mamlakatlar ma'lumotlaridan foydalanish haqida gapirar ekan, Mkrtchyan ulardan foydalanishda ma'lumotlarni to'plash va qayta ishlash metodologiyasini taqdim etish zarurligiga e'tibor qaratadi (masalan, Latviya va Estoniyada chet elliklarning ulushi ko'rsatkichi Fuqaroligi bo'lmagan rus tilida so'zlashuvchi aholi (fuqaroligi bo'lmagan shaxslar), bu ma'lumotlar mamlakatlaridagi chet elliklar ulushini 30% gacha oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mukomel V. Rossiyada migratsiya siyosati...; Rossiyada migratsiya: muammoning ijtimoiy va huquqiy jihatlari. Ilmiy maqolalar to'plami, Rostov-Don.: "Terra" 2004;
2. Shushkevich I. Efremov M. Politsiyaning aholi bilan ishlashi: fuqarolarning etnik xususiyatlarini va politsiya bo'limlari faoliyatini hisobga olgan holda, Rostov-Don.: "Terra", 2004.
3. <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001395/139533E.pdf>, Dulnev B. Hujjatlarni tekshirish va jamoat joyida ro'yxatdan o'tish. M., 2002;
4. Rossiyaning siyosiy madaniy mintaqalarida etnik bag'rikenglik. IEiA RAS, Moskva 2002;
5. Drobizheva L. Postsovet Rossiyasida millatlararo munosabatlarning ijtimoiy muammolari \ RAS sotsiologiya instituti. M., 2003;
6. Pyaduxov G. Muhojirlarning etnik guruhlarini: oqim tendentsiyalari, xatti-harakatlar strategiyalari. Penza: Pegasus, 2003 yil;
7. G'arb davlatlarining immigratsiya siyosati: Rossiya uchun alternativalar. Ed. Vitkovskoy G., M., 2003 yil.